

Accountability of Adam

פרשת בראשית תשפ"א

GENESIS

PARASHAS BEREISHIS

3 / 7-16

and she gave also to her husband with her and he ate. ⁷ Then the eyes of both of them were opened and they realized that they were naked; and they sewed together a fig leaf and made themselves aprons.

⁸ They heard the sound of HASHEM God manifesting Itself in the garden toward evening; and the man and his wife hid from HASHEM God among the trees of the garden. ⁹ HASHEM God called out to the man and said to him, "Where are you?"

¹⁰ He said, "I heard the sound of You in the garden, and I was afraid because I am naked, so I hid."

¹¹ And He said, "Who told you that you are naked? Have you eaten of the tree from which I commanded you not to eat?"

¹² The man said, "The woman whom You gave to be with me — she gave me of the tree, and I ate."

William R. Tatz

3 This question which Hashem asks man is an expression of the distance which has come between man and his Creator as a result of man's sin. When Adam sins, he hides in the Garden. Hashem appears and asks: "Where are you?"; and then: "Did you eat...?" What is the meaning of these questions? Surely the Creator knows where Adam is and whether he has eaten without having to ask him? The answer is that He certainly knows, but man is behaving as if Hashem does not see him, and Hashem relates to man only as man relates to Him.

✦ Adam has become so blind to reality, so confused, that he tells himself that he can hide from the One Who sees all. Only moments before he was in direct and open communication with his Creator; has he forgotten with Whom he is dealing? No, he knows Hashem, and that is precisely why he is hiding! But he has entered the world of illusion, and in his guilt and shame before the Master of the World, he somehow thinks he can hide from Him.

✦ Adam has lost his clarity; in moving away from the Creator he has lost his vision and he has lost contact with the Source of reality. But the consequence is much more bitter: Hashem conducts Himself in the same way! Now that Adam is hiding, pathetic and ridiculous as that may be, Hashem plays by those rules that Adam has set up — "Where are you?" As if to say that the Master of the Universe cannot see him. "Did you eat...?" as if the Master of the Universe does not know.

Doubt has entered the world. Perhaps it is possible to hide. Perhaps He does not see, perhaps He does not know that man has sinned. A gap has opened between Hashem and His Creation; the gap, the chasm, of doubt. And the name of that gap, the name of that doubt, is Amalek. In fact,

16

of course. The question was merely a means of initiating a calm dialogue with him so he would not be too terrified to repent [or: to reply], as he would be if God were to punish him suddenly. But Adam did not confess. Instead, as verse 12 shows, he hurled against God the very kindness of the gift of Eve, by implying that God was at fault for giving him his wife (Midrash Aggadah).

A further meaning of God's question is not that He inquired after Adam's physical whereabouts; rather, the significance of the question was, "Consider well how you have fallen from the heights; where is your exalted status?" (Aderes Eliyahu).

2

הערות - בראשית

לא

י"ט

מאמר יג

איכה, והחסד בזה

(ג, ט) "ויאמר לו איכה" ופרש"י להכנס עמו בדברים שלא יהיה נבהל להשיב אם יענישהו פתאום, וכן בקין בראשית ד' אי הכל אחיך וכן בכלעם מי האנשים האלה להכנס עמם בדברים (וכפי שפירש בתחילה שלא יהא נבהל להשיב). רואים מזה הנהגה למעשה, אם רואים אדם שחוטא חטא נורא שמקלקל ומביא היזק לכל הסביבה ולכל הבריאה ורוצים להוכיחו ולהראות לו את גודל הקילקול וההיזק שעשה מ"מ צריכים להזהר מלבלום פיו ולתת לו אפשרות להסביר את עצמו ולהצטדק ולאט לאט לבא להכרה שחטא ולא לצעוק עליו לגרשו ולדחפו בשתי ידיים כנהוג אצלנו. ואע"פ שע"י זה יוצר רושם של חלישות ואי אפשרות להגיד יותר גרוע, חסרון ביכולת והרי פה מקום הענות ואפשר לבא עי"ז לכפירה ר"ל שהרי כלעם טעה בזה גופא וטען אם שואל מי המה אי"כ ח"ו לא כל דבר גלוי לפניו ית' וא"כ אבקש שעה שאוכל לקללם מ"מ הנהגת הבורא ברוב חסדו היתה ששאל בכדי להכניסו למצב שיוכל להשיב ללמדנו למעשה אע"פ שיתכן שיהפך מקום החסד למקום הכפירה והבגידה נגדו ית' והוה הנהגת הבורא ית' תמיד מסתיר חסדו ורחמיו, והמשכיל יתבונן וימצא תמיד אפילו במקום שישנה אפשרות לטעות ולכפור שמה גופא מוסתרת וטמונה עבודה גדולה וחסד גדול להתעורר להתקרב אליו יתברך ולהכיר טובה עבור רבוי החסד הטמון שם. (למזן צדוק"ל במאמרי שלמה ח"א מאמר לה יש מהלך אחר בזה ובמאמר ד' שם ביאר שהוא כדי להנאות את האדם)

✦ ומה טוב לאדם להתרגל למצא ולראות בכל דבר פתח ומהלך לזכות.

יג

שיחות

בראשית

קובץ 4

5 קובץ י"ט

ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איכה (ג: ט)

איתא במדרש, א"ל הקב"ה לאדם איך הוית אתמול לדעתי ועכשיו לדעתו של נחש (ב"ר י"ט, ט). במאמר זה גילה הקב"ה גודל חסרון של חטא, והוא מלבד שבכל חטא איכא מרידה נגד הקב"ה שזה ענין חמור וגם העונש שצריך לסבול בשביל חטאו, איכא עוד חסרון יותר חמור, קודם החטא היה ברשותו של הקב"ה ולאחר החטא נכנס לרשותו של היצור, קודם החטא היה בדרגה של קדושה ורוממות, ואחר החטא נכנס למצב של טומאה, עצבות, שפלות, ונתרחק מה' והקים מחיצה בינו להקב"ה.

✦ לאדם. בא וראה מה העון גורם!

חז"ל דרשו מלשון איכה, איכה נהייתה כזאת שמתחלה היה אדם מביט מסוף העולם ועוד סופו, ועתה מתחבא בתוך עץ הגן, ואיכה היא קריאה

In order to understand what was going on at Mount Sinai, we have to go back to the beginning, to *Ma'aseh Bereishis*, the creation of the world. When the Almighty created *Adam Harishon*, there was a certain Divine intent, there was a plan. What were the dimensions of this human being intended to be? What sort of person was he supposed to be?

The Chachamim tell us all kinds of strange things about the first human being at the point of his creation. They tell us (*Kobeles Zuta 6:7*) that when the *malachei bashareis* first saw Adam, they made a mistake and wanted to say Shirah. A *malach* doesn't have *bechirah*, free will. You know why? Because a *malach* sees everything with perfect clarity. He sees the Divine clearly and therefore cannot choose to do something that goes against the Divine will; it is impossible.

And yet ... and yet, when these same *malachim* saw this fantastic creature called a human being for the first time, they made a major error. They thought they were in the presence of the Divine, and they wanted to say Shirah. What does this tell us about the stature and aura of *Adam Harishon*? What does this tell us of his sublime nature that bordered on the Divine?

In another place, the Midrash tells us that part of Adam's body shone like the sun. I don't know what this means or what message it intends to convey, but it tells you something about *Adam Harishon*. He must have been an incredible being.

8

Of course, everything changed later when Adam ate from the forbidden fruit of the *eitz hada'as*. The condition in which Adam was created, the sublime condition that dazzled the *malachei bashareis*, was a fragile thing, and it could not survive the fall from favor. After Adam sinned, he became diminished and distorted. His form lost its high stature. It became something closer to what we know today as the human form.

But that was not the original intent. The *tzuras ha'adam*, the human form that the Almighty intended when He created the world, was not the present human form. It was something much higher and more exalted. It was the human being in its ideal and perfected form.

After the *cheit*, after Adam sinned, he lost his pristine *tzuras ha'adam*, but the intent of the Almighty did not cease to exist nor did it change. The Almighty still wanted and intended for the human beings that inhabited the world to recapture that original *tzuras ha'adam*, but this was no longer a simple matter. The people that the Almighty had created with a sublime *tzuras ha'adam* had ruined it, and it was now their responsibility to recapture and reconstruct that which they had squandered away. It was now time for a different approach, a subterranean process of reconstruction effected by people under the guidance of the Almighty.

And if you look carefully in the Torah, you see this process begin to develop right after Adam's fall. It goes forward in fits and spurts, sometimes falling two steps back for every step forward, but always, always, in the direction of forward toward the reconstruction of the *tzuras ha'adam* that the Almighty had intended for humankind from the beginning.

"איכה"

יִיכָרָא הִי אֱלֹקִים אֵל הָאָדָם וַיֹּאמֶר אִיכָה וְגוֹי הַמֶּן הֵעִץ אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לַבְּלִתִּי אֲכֹל מִמֶּנּוּ אֲכַלְתִּי" [ג-ט]

נראה מפסוקים אלו שהיו לו להקב"ה ב' תביעות על אדה"ל: א. "איכה" - א. איפוא אתה! לאן נעלמה ולהיכן הסתלקה המדרגה המרוממת שלך? ראה איך הושפלת! - "איכה"?! ב. "המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת" - מדוע עברת על גזירתי ועל ציווי אשר הוזהרתך ואסרת עליך את האכילה מעץ הדעת.

נמצינו למדים כי יש שתי תביעות על האדם החוטא. - ראשית: "איכה"?! - הפסדת את רוממות הנפש וגדלות המדרגה. - אילולא שהיית חוטא היית נמצא עכשיו במדרגה גבוהה ועליונה יותר. שנית: יש לרון אותך ולתבוע אותך על כך שעברת על דברי וגזירתי.

אדם הראשון עשה תשובה במשך מאה ושלשים שנה, ולא נתבטל העונש של "כיום אכלך ממנו מות תמות". - מדוע? והלא אין דבר העומד בפני התשובה?

אין זאת אלא שה"עבירה" תוקנה, אולם ה"רוממות" ו"שיעור הקומה" לא הוזהרה!

אדם הראשון בודאי עשה תשובה מאהבה והפך את העבירה לזכות, אבל מה עם ה"איכה"? מה עם אותה מדרגה עליונה שנאבדה ממנו. - לזה אין תקנה.

אדם הראשון לפני החטא היה כזה יצור אלקי מרומם שלא היה בר מיתה כלל, אולם אחרי שחטא והושפל, איבד את שיעור קומתו ונעשה בר מיתה, וזה נשאר גם אחרי שעשה תשובה.

לתקן את עונש המיתה היה בלתי אפשרי, מאחר והמציאות של "מיתה" נוצרה בעקבות שפלות הנפש שנגרמה ע"י החטא, וזוהי מציאות בלתי ניתנת לתיקון¹⁰⁴.

9

Egypt to the Giving of the Torah at Mount Sinai. It was a process of reconstruction and rebirth that came to its culmination at Mount Sinai and will reach its full realization in the times of Mashiach.

This is how it has to be. It was the Almighty's will to create a being that had *tzuras ha'adam* in its ideal form, a being created in the image of the Lord, a being with a commanding stature and dazzling appearance to whom the entire world would be subordinated, a being who would be the keeper of the created world. If it were not possible to recapture this level of *tzuras ha'adam*, if it was definitely irretrievable, then there would be no point to the continued existence of the world.

10

The commentators say that the *Taryag Mitzvos*, the six hundred and thirteen cardinal *mitzvos* of the Torah, are divided into two groups, the two hundred and forty-eight positive commandments and the three hundred and sixty-five prohibitions, corresponding to the two hundred and forty-eight limbs and organs and the three hundred and sixty-five blood vessels. What does this teach us? That the whole point of *Matan Torah* was to bring us back and elevate us to the point of pristine perfection of the human being, the pure *tzuras ha'adam* without any distortions.

What fools these mortal be, a poet once said. We think

that what we see ... that this is it. The human being as we know him is the *tzuras ha'adam*. A little more *tzaddik*, a little less *tzaddik*, a little more ideal, a little less ideal, but it's all basically the same thing, the same product. This is the world and this is the human race.

* That's a major error. This is not man. This is not what man was meant to be. These are ants. We live in a society of ants. Not even ants. Ants, at least, can live in peace with each other.

The Midrash tells us (*Pirkei d'Rabbi Eliezer*), "Rabbi Elazar ben Arach said: When the Holy Blessed One descended onto Mount Sinai to give the Torah to the Jewish people, six-hundred thousand angels came down with Him, corresponding to the six-hundred thousand heroic Jewish people ... and they crowned all the Jewish people with the crown of the ineffable Name. During all those days before they committed that [sinful] act, they were as pleasing to the Holy Blessed One as were the ministering angels; the Angel of Death had no power over them, and they did not defecate as human beings do. But once they committed the act of the calf, the Holy Blessed One was angry with them, and He said, 'I had thought you would be like the ministering angels, as it is written (*Tehillim* 82:6-7), *I said that you are lords ... [now,] however, you will die like people ...*'"

➔ Listen to the words of the Midrash. There it is, black on white. The Torah in its totality elevated us to the level of *mal'achei hashbareis*. Before we get into the differentiation of the Torah into its elements – *matzah, sukkah, tefillin, mezuzah, kasbrus* – and their individual meaning and purpose, the Torah in its totality was the groundwork for the reconstruction of the *tzuras ha'adam* that was lost at the time of creation.

12

The Almighty Descended

So now we get back to the original question of the Almighty going down and Moshe going up. What does this mean? You can't learn Chumash like a little child. The Almighty has no corporeal body, nor does He have any kind of finite, circumscribed presence that can be said to descend and ascend. So what does the Torah mean when it speaks of His descent?

~ I believe it means that He sent a shaft of Divine light down into the material world, a revelation of light that illuminated the dark material world before the stunned eyes of the Jewish people who stood at the foot of the mountain. And then Moshe went up, he ascended, he rose up toward that suddenly revealed shaft of Divine light. This tells us that a person who lives inside a material body, who is restricted and earthbound, whose *neshamah* is trapped and imprisoned within the boundaries of the five senses, can still bring himself upward and correlate himself with the shaft of Divine light. And when he does it, he achieves *tzuras ha'adam*.

Later, when Moshe came down from the mountain, the Torah tells us (*Shemos* 34:29) that his face was shining. That shine was the same as the shine that emanated from *Adam Harishon*, because at that point Moshe had achieved the *tzuras ha'adam* of *Adam Harishon* before the fall.

13

Before we can delve into the depths of the Torah and all its infinite and fascinating details, we have to gain an inkling of what the totality of the Torah is all about. We have to have at least a glimpse of the apex, the high point of what the Torah is all about. The whole point is to recover *tzuras ha'adam*. Every *mitzvah* brings us closer to it, and every *aveirah* distances us from it.

(ברכות ל"ג), שעה אחת קודם התפילה היתה נחוצה להם כדי להתפנות ולהכין עצמם לתפילה, ואילו השעה לאחר התפילה היתה הכרחית, משום שכל כך הרגישו את

And that also explains the incessant repetition of *Yetzias Mitzrayim*, the exodus from Egypt; that's the essence of Pesach and is recalled all through the year. All right, there was a liberation. We got our freedom. But lots of people have been liberated. The freedom we celebrate on Pesach is the liberation of the inner person. A person who is chained to his instincts and desires is not a liberated person. The freedom and liberation we're talking about here, it's all about the *tzuras ha'adam*, the removal of the obstacles to the process of reconstruction and rebirth.

15

There's an amazing thing that I think everyone knows, but few people stop to consider. The Torah tells us (*Shemos* 19:2) that the Jewish people encamped at Mount Sinai. The word used for encamped is *vayichan*, which is the singular form of the verb. Rashi immediately points this out and concludes that it means *ke'ish echad b'lev echad*, as one man with one heart.

Why was this necessary? Why was this a prerequisite for the Giving of the Torah? And which "one man" are we talking about here? It means that the entire nation was like one man, like man in his ideal state, the way the Almighty intended him to be, like *Adam Harishon* when he was first created.

המצפון

בראשית

חכמת

16

קנר

מאמר קא

ויקרא ה' אלקים אל האדם ויאמר לו איכה (בראשית ג' ט').

אחת הסיבות העיקריות מדוע נכשלים אנו תמיד בחטא ואיננו שמים לבנו על כך, ומוסיפים במהלך חיינו הרגיל וסבורים שמאומה לא קרה לנו, כי איננו יודעים ומבינים מהות החטא, כי לפי הבנתנו הפשוטה החטא הוא כשלון מסוים, אבל מציאותו של האדם אינה משתנית על ידי החטא, ומדמים אנו שהחוטא נשאר במעלתו ודרגתו הקודמת, אמנם עלינו להבין שאין זו האמת.

איתא במדרש (בר"ר יט ט), אתמול לדעתי והיום לדעתו של נחש, אתמול מסוף העולם ועד סופו והיום בתוך הגן, מגדירים לנו חז"ל מהות החטא שמצבו של האדם משתנה לגמרי, ועובר ממדרגה שהיה כפוף לדעתו של הקב"ה לדעתו של יצה"ר, ומעתה נמטר ביד יצרו הרע, וכל אשר ירצה היצר יעשה האדם כי הרי ניתן ביד הנחש.

מעתה כיון שהחטא מחולל מהפיכה כבירה במהות האדם, היה עלינו להרגיש זאת שהרי נקרא האדם חי מרגיש, וכל שכן שינוי גדול כזה שהתחולל בו, שנהפך מהיותו מקורב להשי"ת עד לדעתו של נחש, והטעם שאיננו מרגישים זאת כי איבדנו את מדרגת החי, ואיננו חשים כלל בכל הנעשה אתנו, איננו מרגישים בעת שאנו קרובים להשי"ת, וכן איננו מרגישים בעת שאנו ניתנים ביד היצה"ר.

חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת לפני התפילה ושעה אחת לאחר התפילה

17 ההתקרבות להקב"ה שהיתה להם בעת התפילה, עד שלא יכלו לעזוב מיד את קירבת השי"ת, ואילו אנו איננו חשים כ"כ בזאת ועוזבים אנו בחפזון את התפילה, כי איננו מרגישים כלל בקירבת השי"ת.

ויכרך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו, וכתב האבן עזרא פי' ברכה תוספת טובה, וביום הזה תתחדש בגופות דמות כח התולדות ובנשמות, והנה אנו מקבלים פני שבת המלכה ואיננו מרגישים כלל שינוי במעשינו ובהרגשתינו, זכרנוי בנעוהתי שהיו יחידים שבשעת כניסת השבת הרגישו בנפשם איזה התעלות רוחנית, והסיבה לזה כי חולים אנו במחלת הנפש, ואיבדנו כל התחושות הדקות והנפלאות, ומשום כך אין אנו מרגישים שמחובתינו להרגיש.

איחא במשנה (אבות ד'), בן עזאי אומר הוי רין למצוה קלה כבחמורה, שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה, וכתב רבינו יונה שמצוה גוררת מצוה ומכח הטבע הוא, כי בעשות האדם מצוה קטנה פעם אחת, הוא מתקרב אל השם ומרגיל את רוחו לעבודתו, ונקלה בעיניו לעשות מצוה אחרת שיש בה טורח כנגד הראשונה, מפני שכבר הורגל טבעו למלאכת המצוה.

מעתה כיון שמדרך הטבע שלאחר עוסקו במצוה יקל עליו לעשות מצוות אחרות, א"כ

לאחר שלמד בישיבה סדר של כמה שעות, היה צריך לראות שירוך לעשות מצוות, ובאמת אין הדברים כן אצלנו, ואינו ניכר כלל חיזוק לאחר עשותנו המצוות, וע"כ כי רחוקים אנו מכל מדרגת חי מרגיש, ואין בנו בית קיבול כלל לספוג רוחניות ולהרגיל את כוחותינו בעבודתו יתברך, אף בעת עשיית המצוות רחוקים אנו מכל מחשבה טהורה, ולבבנו מלא במחשבות רעות רחמ"ל, ולא זכינו כלל להתקרבות להשי"ת.

עוד שם בביאור שכר עבירה עבירה, ואם בחר את המות ואת הרע ועשה עבירה אחת, הקב"ה מתרחק ממנו ומניחו ומסור אותו ביד טבעו הרע, וזה הפרי היוצא מן העבירה שמניחין אותו לעשות עבירה אחרת, ואין בידו יכולת לסור מן הדרך ההוא, כי לא לאדם דרכו בשכר כחור לו הדרך, והדברים חייבים להרעיד את לבבנו, שכל דברי רבינו יונה נאמרו בעושה עבירה אחת, עאכ"כ כאשר אנו שרויים תמידית בחטא, הרי ודאי שמסורים אנו ביד יצרנו הרע, וכמעט אין לנו תקוה להנצל מזה, הלא פשוט כמה הכרח לאדם לימוד המוסר לחזק את לבב ולצאת מעט מדעתו של נחש בו אנו שרויים.

19 כתב הרמח"ל (מס"י פ"ד), שההערה לשלימי הדעת היא ביודעם שאין רע גדול מחסרון השלימות, ורק השלימות הוא הדבר הראוי שיחמד מהם ולא זולת זה, תביעת הקב"ה מאתנו להגיע לשלימות בכל ענינו, ובעת שרחוק משלימות אף שהגיע לאיזה מדרגה רוחנית, אינו מקיים כלל את רצונו יתברך שהרי זה נדרש מאתנו.

נמצא שאף בעת שאדם מתחזק ודורש טובת נפשו, אל לו להסתפק בהשגת מעלות מסוימות, אלא חייב לשאוף לגדלות ולשלימות, וכל שאינו מתאזהר וטורח בהשגת השלימות, הרי נמצא במדרגה של לדעתו של נחש ולא לדעתו של הקב"ה, כי רצון השי"ת רק השגת השלימות, והיינו דאמרין חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב, ואין זה מרת חסידות, אלא חייב כי זו עיקר חובתו להשיג שלימות, ושלימות היא מעשי האבות, וזה לשון הרמח"ל כי השלימות הוא הדבר הראוי ואין רע מחסרון השלימות עיי"ש. (אור יחזקאל).

מנחם צ"י 11

כב 21

20 אור בראשית דניאל

הקב"ה קורא לאדם הראשון "איכה", וכי לא ידע היכן הוא? אלא מבאר רש"י: רצה להיכנס עמו בדברים על מנת שלא יבהל איכה? - כך שואל הקב"ה - אני מחפש איך אתה, היכן אתה נמצא? ואין כוונתו של הקב"ה היכן מקומך הפיזי, אלא היכן אתה עומד במידת הרוחניות שבך. מושל למה הדבר דומה? לתינוק שנולד, בכל שלב בחייו הוא מתפתח מבחינה גופנית ומבחינה שכלית. לדוגמא: ילד בגיל שנה כבר יכול ללכת, בגיל חמש הוא יכול כבר לקרוא וכן הלאה. ואם אנו רואים ילד בגיל שבע

שעדיין אינו יודע לדבר, או אינו יודע ללכת. משמע שאין התאמה בין ההתפתחות הגופנית לשכלית, וכמוכן לוקחים אותו לרופא מומחה לבדוק מדוע הילד לא מתפתח.

גם מבחינה רוחנית צריכה להיות התאמה בין הגיל למידת הרוחניות שאליה חייב להגיע האדם בכל שלב בחייו. כך גם הקב"ה שואל את האדם מדי יום, כאשר הנשמה שלו עולה למעלה מדוע אין התאמה בין גילך לבין מידת הרוחניות שבך. לפי גילך היית צריך להיות במעלה רוחנית הרבה יותר גבוהה ואיכה - היכן אתה עומד! מדוע אתה דורך במקום? מדוע לא השתנה אצלך מאומה במידת הרוחניות שבך? איך יתכן שעשרות בשנים עברו עליך ולא התקדמת במאומה. כאשר ראית שאינך מתפתח, מדוע לא הלכת ל"רופא", למורה הוראה, לברר מדוע, ועל כן אני שואל "איכה". ידוע שבדורות הקודמים נער בגיל ארבע-עשרה כבר היה בקי בש"ס וזו השאלה שהקב"ה שואל כל אחד מאיתנו. בדוק עצמך, התבונן היכן הגעת, היכן אתה נמצא ומדוע אתה עדיין רחוק מהיעד שאליה היית צריך להגיע.

אביו של ה"בן איש חי" שאל את בנו כאשר הוא בגיל ארבע-חמש: מדוע הקב"ה שאל את האדם איכה, וכי הוא לא ידע היכן הוא? ענה לו ה"בן איש חי" הצעיר: איני יודע כל הנסתרות.

ויקרא ה' אלקים אל האדם ויאמר לו איכה (ג, ט). אל אדם לא כתיב אלא אל האדם, כלומר ה' קורא לכל מין האדם בכל הדורות ובכל המצפונות ושואל אותו איכה? ראה והבט איך שהחטא מביא אותך למבוכה, לבלבול הדעת ולא יבדך דרכך בחיים מבלי שתדע אן אתה.

רבי שניאור זלמן בעל התניא זצ"ל כשהיה אסור בפטרבורג בא אליו חוקר משפטים, קשר אתו שיחה ארוכה ושאל אותו היאך יתכן שה' היודע כל תעלומות ישאל את אדוניו איכה? ע"ז ענהו הרב: התורה היא נצחית ובדבריה אנו מוצאים הוראה לדורות, הקב"ה קורא תמיד לכל בן אדם ושואלו איכה? כך וכך שנים כבר עברו משנותיך הקצובות, באיזה מעמד הנך עתה? עד היכן התקדמת? הנה, פנה לחוקר, עברו עליך כבר יותר מארבעים משנות חייד, איכה? איך הנך עתה בהישגך? מה טוב פעלת ועשית עד כה?

זאת ועוד, קול אלקים נוקף במצפוננו של האדם, מדריך את מנוחתו וקורא לו איכה? אנה נהדת ונדחת? חשוב את חשבון עולמך. ברם האדם מתכסל ומשתטה להשקיט את המיית נשמתו. מתח עצביו ורוגזו רוחו ברדיפה תמידית אחרי בידור ותענוגות, הוא

נפתח להאמין שאפשר לו לברוח ולהחבא מפני האלקים, אולם הנשמה האלקית שבקרב האדם אינה חדלה לקרוא לו איכה? אנה אלך מרוחק ואנה מפניך אברה, אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך, אשא כנפי שחר, אשכנה באחרית ים גם שם ידך תנחני ותאחזני ימינך" (תהלים קלט), ושם (ק"ט) נאמר: "רחוק מרשעים ישועה כי חסיד לא דרשו".

פב 22 תפארת שמשון • מאמרים

העולם כולו - 'על כף היד' בדור האחרון חלה התפתחות עצומה בשטח המדע והטכנולוגיה. בעולם המודרני בו אנו חיים, קיימות אפשרויות שלפני כמאה שנה אף אחד אפילו לא חלם עליהן. אמצעי תקשורת שונים, אמצעי תחבורה מהירים ומשוכללים ועוד, וכולם שמחים ואף מתגאים בכל הקידמה הזו. גם אנו כיהודים, איננו יכולים שלא לשמוח ולהיות מרוצים מהאפשרויות הנוחות שבידינו להגיע מעיר לעיר ע"י נסיעה במכונית, ומארץ לארץ ע"י טיסה באווירון.

אחד החידושים המופלאים שבאו לעולם מכח המדע הוא, שכיום העולם כולו כביכול נמצא על כף ידו של האדם. יושב לו איש עסקים במשרדו שבניירורק, ויודע שבאותו רגע משהו בסין קונה כמה ק"ג של זהב. ישנם בימינו אנשים שבכוחם לחולל שינויים משמעותיים בעולם כולו ע"י לחיצת כפתור אחת. כל אחד מאתנו יכול לשוחח בטלפון עם קרוב משפחה המתגורר בקצה השני של העולם. ניתנה בידינו כמין שליטה בעולם כולו. זהו הישג נפלא שאי אפשר להכחישו.

והתמיהה עולה מאליה, מדוע לא היו כל האפשרויות הללו לפני מאה שנים, לפני מאתיים שנה, מהזמן שהעולם נברא? הרי עד לפני כמה עשרות שנים בלבד, אדם שרצה להגיע למקום רחוק הוצרך לנסוע במשך חודשים! מה פשר אותו שפע שזכינו לו דווקא אנו, בני הדור האחרון?

האדם המקורי - חובק עולם

ישנו כלל גדול בפיזיקה, ומוצאים אותו בחז"ל, שאם רוצים לתפוס את המהות האמיתית של דבר, צריך לראותו בצורה המקורית שלו. לדוגמא: פורמייקה היא עץ סינטטי, והיא בעצם מיוצרת מנפט. ואפשר לשנות את צורת הנפט של העץ פעמים רבות, אך גם אחרי כל השינויים, נשאר הדבר עם המהות האמיתית שלו, וכשנפרק את הפורמייקה לגורמים יתגלה חומר הגלם שלה - הנפט.

כמו כן האדם. אף שמאדם הראשון עד דורנו עברו על האדם הרבה שינויים, אך עדיין אם רוצים לדעת מהו האדם במהותו, יש להתבונן במעשה בראשית מה היה אדם הראשון ולפי זה ידע כל אדם מה הוא בעצמו.

חז"ל (הגיגה יב ע"א) למדו מפסוק, שכאשר נברא אדם הראשון, גודלו היה "מקצה השמים ועד קצה השמים", אלא שנחלקו שם האם היה מסוף העולם עד סופו, היינו ממזרח עד מערב, או מן הארץ עד השמים. ומסיימת הגמרא ש"אידי ואידי חד שיעור הוא", כלומר, שתי הגדרות אלו - הגדרה אחת היא.

כאשר חטא אדם הראשון, נאמר "ותשת עלי כפכה" - השי"ת צמצם אותו, ושוב אורכו לא היה עד השמים או עד סוף העולם, אלא מאה אמה בלבד. לאחר מכן בכל דור היתה ירידה נוספת, עד שהגיע למימדים המוכרים לנו כיום.

חז"ל באו כאן ללמדנו, שהגם שאיננו רואים את עצמנו כגבוהים עד השמים, או ארוכים מסוף העולם ועד סופו, אך האדם בצורתו המקורית כך היה, ולכן זה בעצם גם מה שאנו. המציאות האמיתית שלנו היא: או מהארץ עד השמים או מסוף העולם ועד סופו. הגובה הזה הצטמצם לתוך הד' אמות שלנו, אך העובדה שזו מהותנו - נשארה קיימת לעולם.

ונתבונן נא: תרנגולת יושבת בלול יום אחר יום והיא מאושרת, לא מחפשת לטייל במקומות אחרים. מדוע האדם מטבעו חפץ להגיע לכל קצווי תבל?

התשובה היא, כי האדם בצורתו המקורית הוא מסוף העולם עד סופו, היה לו את כל העולם בידו, ומציאות זו טבועה בו, שעליו לכבוש את כל העולם. נתאר לעצמנו שלוקחים אדם בגובה מאות קילומטרים ומכניסים אותו בתוך לול. הרי זה הסבל הגרוע ביותר עבורו! אדם רוצה להתמתח ולהגיע לגובה הטבעי שלו.

לכן מסוגל אדם לשבת ולהביט דרך החלון שלו במשך דקות ארוכות. יכול הוא גם לנסוע במכונית ולהביט בנוף שסביבו במשך שמונה שעות ולא להתעייף.

כי דעה היא חיבור. ידיעת הדבר היא סוג של שליטה עליו. אם אני רואה ק"מ בעולם, יש לי שליטה עליו, ואם אראה עוד ק"מ - גם עליו תהיה לי שליטה. כל חלק מהעולם שאני רואה, אני כובש אותו לתוך המציאות שלי כאדם.

זהו טבעו של כל אדם. יש לו חשק טבעי לדעת את כל העולם, כל דבר מעניין אותו, כי כך נוצר מתחילת ברייתו.

רחבות - כלפי מעלה או לצדדים

והנה חז"ל מלמדים אותנו שלמימד הזה יש שני כוונים - או כלפי מעלה, מן הארץ עד לשמים, או מסוף העולם עד סופו.

אדם הראשון היה גבוה מאוד, רגליו היו על הארץ וראשו בשמים. כששכב, אורכו היה מסוף העולם ועד סופו.

עד לפני כמאה וחמשים שנה, כל אדם רגליו היו על הארץ וראשו בשמים. יהודי חי עם קדושה, עם רוחניות, וגוי חי בעולמות של כשפים, של דברים על

טבעיים. האדם מטבעו הגיע השמימה. יכול היה אדם לחיות בכפר קטן, עם הצאן שלו, וכשהיו שואלים אותו: וכי אינך רוצה לראות את העולם הגדול? היה מביט בשמים, בכוכבים, והם היו עבורו המראה המרהיב ביותר. היתה לו ידיעה רחבה בחכמת האסטרונומיה, חכמת גרמי השמים.

והנה לפתע נפל האדם. עד עכשיו רגליו היו על הארץ וראשו בשמים, וכעת נפל על פניו. אך את טבעו אי אפשר בשום אופן לשנות. לכן נתן לו הקב"ה טלפון, רדיו, אווירון ושאר האמצעים הטכנולוגיים המקשרים אותו לכל קצוות תבל. כל העולם בכף ידו. כי זהו טבעו של האדם, אין אפשרות אחרת. אם אדם לא מגיע השמימה, ואינו יכול להגיע לכל העולם - הוא כביכול כלוא בלול.

לסבים שלנו לא היתה את הרחבות הזו. אבל חז"ל מגלים לנו: דעו לכם, אתם והסבא שלכם בעצם אותו הדבר. ההבדל היחיד הוא שהסבא היה על רגליו וראשו בשמים, הסבא שלנו חי עם הקב"ה ואנו לדאבוננו לא חיים כך. צורתנו היא - מסוף העולם ועד סופו.

השבת - זמן להתרומם

בעצם, שבת היא לכאורה בית הכלא הגדול ביותר שיש לנו. לוקחים אדם שבאפשרותו להתמתח מסוף העולם ועד סופו, יכול לנסוע מצפון הארץ לדרומה בכמה שעות, וכביכול מכריחים אותו לחיות בתוך הד' אמות שלו.

האמת היא שבשבת הקב"ה זוקף את האדם. במקום שגייע מטבריה לאופקים או מארץ ישראל עד סין - ראשו מגיע השמימה! במקום להתקשר בטלפון מארץ ישראל לניירורק, יש ליהודי כביכול 'קו טלפון' ישיר למעלה, לקב"ה, כמו שהיה ליהודי מלפני מאה שנה. הוא אומר "ברוך אתה ה'", וזהו קשר הרבה יותר ארוך ויותר מרגש.

אנחנו מתגאים בכך שאנו יודעים מה שקורה בעולם. אך באמת אין במה להתגאות. אדם כביכול שוכב על הארץ!

כל הכלים המודרניים הם מתנות מהקב"ה הנצרכות לנו מכורח המציאות שלנו. האדם כאדם מוכרח שתהיה לו שליטה על כל העולם. לא לדעת מה קורה בסין וברוסיה, וכיצד המכוננית של שנות האלפיים תיראה, ומה קורה בעולם הרפואה והפיזיקה - הניתוק הזה מהעולם הוא פשוט גזר דין מוות עבורו!

בא הקב"ה בשבת קודש ומציע לאדם: במקום לשכב על הארץ ולהיות מסוף העולם ועד סופו - תתרומם! וכשתעשה זאת תגלה שהעולם לא פחות מעניין, לא פחות יפה. זה פשוט מימד אחר של העולם, מהארץ עד לרקיע.

"עולמך תראה בחיך"

כשתלמידי חכמים היו נפרדים זה מזה, היו אומרים: "עולמך תראה בחיך" (ברכות י"ז ע"א). כלומר, תנסה לגלות שבחיים שלך אפשר למצוא את היופי של החיים. אדם אינו יכול לחיות ללא שיש לו בכף ידו את כל העולם, כך הוא נברא. השאלה היא של מי העולם שיש לנו בכף ידינו!

הברכה היתה: "עולמך", העולם שירשת מאברהם, יצחק ויעקב - אותו תמצא! על הפסוק בתהלים (סח, ז) "מוציא אסירים בכושרות", דורשים חז"ל: "אין אסירים אלא תלמידי חכמים, שמוסרין עצמן למקרא ולמשנה למדרש הלכות ואגדות" (תנב"א"ר פ"ח).

האם יש משהו צר יותר מד' אמות של ישיבה? הבית הסוהר הגדול ביותר הוא הישיבה. אך באמת זה עולם - אבל כלפי מעלה, עם כל היופי, עם כל הצבע. הוא המעניין ביותר, העמוק ביותר. "עולמך תראה בחיך" - אל תחכה עד שתעזוב את העולם, אלא תהנה עכשיו מהעולם שאתה חי בו.

כי ברגע שאדם עוזב את צורת החיים של "מסוף העולם ועד סופו", ממילא צורת החיים נהפכת ל"מהארץ עד הרקיע".

סדר העבודה מוכרח להיות: סור מרע ועשה טוב. קודם כל להתפטר מהמחשבה שעלינו לדעת כל מה שקורה בעולם, וזה קשה כמיתה. אך כשנעשה זאת - באופן אוטומטי נחפש להיות בני אדם בעלי רחבות והיקף של עולם ומלואו. ואז, נמצא בעז"ה את התורה הקדושה והיא תהיה חיינו ואורך ימינו.

תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי

ימתק להבין בזה מאמר המדרש (קהלת רבה) על הפסוק (שם ז-ג): "ראה את מעשה האלקים כי מי יוכל לתקן את אשר עוותו. בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמרו לו, ראה מעשי כמה נאים ומשובחים הן, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך."

* לפי האמור הביאור בזה, שגילה לו הקב"ה שהוא כלול מכל הבריאה, ולכן הוא צריך לתת דעתו שלא יקלקל את מעשיו ויגרום להחריב את כל הבריאה, ואמנם כן אחרי שחטא ואכל מעץ הדעת גרם קלקול בכל העולמות, ועל זה נאמר (בראשית ג-ז): "ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ותאכל מן העץ אשר צויתך לאמר לא תאכל ממנו, ארוהה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי חיך, וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה."

בדרך זו נשכיל להבין גם כן מה ששינו במשנה (אבות פ"ו מ"א): "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו, שנאמר (ישעיה מג-ז) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתי יצאתי אף עשיתיו". והנה מאחר שכל הנבראים מלבד האדם אין להם שום בחירה לבחור בטוב או ברע, אם כן איך יכול להתגלות על ידם כבוד ה', אולם מאחר שהאדם כולל בתוכו את כל חלקי הבריאה, נמצא כי הוא בבחינת שליח ציבור לכל הבריאה לגלות כבוד ה' על ידי עבודתו בקודש בתורה ומצוות.

* הנה כי כן על פי הזהר הקדוש והאריז"ל שהאדם כולל את כל הבריאה, יאיר לנו להבין של כל העולמות, אם הוא עובד את ה' ומתנהג כראוי, הרי הוא מתקן את כל הבריאה ומעלה אותה לתכלית שלימות, לעומת זה אם הוא חוטא ח"ו ויורד למטה, הרי הוא מוריד עמו את כל חלקי הבריאה לתחתית השפלות.

29

וזוה פירוש הכתוב: "ויברא אלקים את האדם בצלמו בצלם אלקים ברא אותו", כי כמו שהקב"ה הוא האלקים בעל הכוחות הנמצאים בכל העולמות כולם, ומסדרם ומנהיגם כל רגע כרצונו, כן השליט רצונו יתברך את האדם שיהא הוא הפותח והסוגר של כמה אלפי רבבות כוחות ועולמות, על פי כל פרטי סדרי הנהגותיו בכל עניניו בכל עת ורגע ממש, כפי שרשו העליון של מעשיו ודבוריו ומחשבותיו, כאילו הוא גם כן בעל הכח שלהם כביכול. לפי זה הוא ממשיך לומר בדברי קדשו (שם פרק ז):

"וזאת תורת האדם כל איש ישראל, אל יאמר בלבו ח"ו, כי מה אני ומה כוחי לפעול במעשי השפלים שום ענין בעולם, אמנם יבין וידע ויקבע במחשבות לבו, שכל פרטי מעשיו ודבוריו ומחשבותיו כל עת ורגע לא אתאבדו ח"ו, ומה רבו מעשיו ומאד גדלו ורמו, שכל אחד עולה כפי שרשה לפעול פעולתה בגבהי מרומים בעולמות וצחצחות האורות העליונים.

וקרוב לשמוע שגם זה בכלל כוונתם ז"ל באבות (פ"ב מ"א) דע מה למעלה ממך, רצונו לומר, אם כי אינך רואה בעיניך הענינים הנוראים הנעשים ממעשיך, אבל תדע נאמנה כי כל מה שנעשה למעלה בעולמות העליונים גבוהי גבוהים, הכל ממך הוא על פי מעשיך לאן נוטים, על פיהם יצאו ויבאו."

30

מה שכתוב בבריאת האדם: "ויברא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד", כמו שביאר המגיד מדובנא ב"אהל יעקב" בפרשתנו (פרשת בראשית בפסוק ויאמר אלקים נעשה אדם), כי בראיית הקב"ה את האדם שכולל את כל הבריאה, ראה את כל אשר עשה והנה טוב מאד, ובלשון קדשו:

ולדברינו ימתק מאד, כי בחמשה ימים הראשונים נברא בכל יום בריאה פרטית, על כן נאמר על הפרט וירא אלקים כי טוב, אבל ביום השישי שבו נברא הכולל בו ובמה שבתוכו כל מעשי בראשית, הנה הקב"ה בהביטו על האדם ראה כל מעשי בראשית איך הם קבועים בו יפה, נאמר עליו וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, וזהו שדרשו במדרש במקומו, והנה טוב מאד אדם [אותיות של מאד כאותיות אדם]. היינו כי מכל הפרטים הרבים ועצומים נעשה בריאה הכוללת הכל."

* אך לפי דרכנו יש לבאר הענין ביתר שאת, כי רק אדם שכולל את כל חלקי הבריאה יכול לגרום לכך, שכל מה שברא הקב"ה יהיה "טוב מאד", על ידי שהוא משתמש עם כל חלקי הבריאה הכלולים בתוכו לעבוד בהם את ה', ולמלא בכך את רצון ה' שכל מה שברא לא

* ברא אלא לכבודו. וזהו פירוש הכתוב: "ויברא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" - מאד אותיות אדם, כי רק הוא יכול לגרום לכך שכל הבריאה תהיה בבחינת "טוב". [ראה במאמר לראש השנה הארכנו לבאר לפי זה, הענין שצריך לעשות תשובה ולהמליך הקב"ה עלינו בראש השנה שבו נברא בו העולם, כי על ידי זה אנו ממליכים את הקב"ה על כל חלקי יאה הכלולים בנו].

הארת דרך ה"אני" שבאדם

32

מסתבר, שאחת הסיבות שאין מגיעים לגדלות היא, מפני שלעולם אין אדם מגיע למקוריותו, ל"אני" שבו! בתוך עולם התורה והיראה, אם אדם אינו חי חיים מקוריים אלא לפי דפוס כללי, צורת חייו היא המונית, ואיך יוכל להגיע לגדלות?!

אולי נרמז ענין זה בדברי הלל (אטמ ס"א, י'): "אם אין אני לי - מי לי? אם אין לי - מי לי? לא שייך לי, אז כמה קנינים שרכשתי לי בעולם אינם כלום - מי לי? מי שייך לי? כל הדברים שבעולם, אפילו הם בבעלותי, הם מחוצה לי - זהו יחס חיצוני בין הדבר לבין האדם, אבל ה"אני", הוא הדבר האמיתי, שהאדם מוכרח שיהיה לו קנין בו - והנה עלול ה"אני" להיות בלתי מודע, נעלם, ואז - מי לי?!"

אם אדם היה מנסה, אי פעם, להתרכז בהתרכזות גדולה בתוך עצמו, ולהעלות מחשבה: מה אני חושב? אין צבור, אין חברים, אין משפחה, כאילו אני חי על אי בודד - מהי העבודה הרוחנית המוטלת עלי, לפי הבנתי ודעתי העצמית, לפי תכונותי המיוחדות, מבלי שום גורם מבחוץ, שינסה לשנות כוון מחשבותי - אין ספק, שהיה מתגלה בפניו עולם נסתר, אשר מעולם לא ידע ממנו, או ידע והתעלם ממנו לחלוטין. הרצון לחשוב ולחיות לפי דפוס כללי, והכריחה מצורת חיים מקורית, בתוך הדפוס הכללי, מונעת מאתנו מלהגיע לגדלות.

31

עלול להיות שאדם יגיע לזקנה ושיבה אעפ"כ לא יגיע לעצמיותו, לא יגיע למקוריותו, שבה אין אדם בעולם שיהיה דומה לו, כפי שחז"ל אומרים (נניח נח) "הרואה אוכלוסי ישראל (מפרש רש"י: "חיל גדול של ששים רבוא") אומר: ברוך חכם הרזים". רש"י מפרש "היודע מה שבלב כל אלו". רק בורא העולם בחכמתו יודע, את הרז, את הסוד העמוק, הטמון בלב כל אחד ואחד. "שאיך דעתך דומה זה לזה ואיך פרצופיהן דומים זה לזה."

מלשון הגמ' משמע, שהדעה והפירצוף שני ענינים הם, אך אותו מאמר נמצא במדרש, ריש פנחס, ושם נאמר: "הלכה! אם ראה הרבה אוכלוסין של בני אדם [להעיר, שבגמ' כתוב "ישראל" וכן נפסק, ובמדרש משמע, אפילו גויים], אומר: בא"י אלקינו מלך העולם, חכם הרזים [בלשון המדרש מפורש, שברכה זו עושים אותה בשם ומלכות], בשם שאין פרצופיהן דומין זה לזה,

כך אין דעתן שוין זה לזה, אלא כל אחד ואחד יש לו דעה בפני עצמו. וכן הוא אומר: לעשות לרוח משקל - לרוחות של כל בריה ובריה."

מתבאר מלשון המדרש, שהמראה החיצוני, פרצוף הפנים, מגלה על התכונות הפנימיות, לכן מתבטא המדרש "כשם שאין פרצופיהן דומין זה לזה, כך אין דעתן שוין זה לזה". וכן מובא בספרים ש"פנים" הוא מלשון פנימיות, שהפנים מורים על פנימיותו של האדם. השוני במראה הפנים מאחד לשני הוא עצום, ואומרים חז"ל שאותו שוני קיים, מדעתו של האחד אל זו של חברו.

בתחילת פרשת נח נאמר: 'אלה תולדות נח, נח איש צדיק תמים היה בדורותיו, את האלקים התהלך נח. וילד נח שלשה בנים, את שם, את חם ואת יפת'. לרש"י הוקשה, ולכאורה היה צריך להכתוב: "אלה תולדות נח - שם, חם ויפת", ומדוע מוזכרים המעשים הטובים שלו בין המלים "אלה תולדות נח" לבין הסיפור מי היו תולדותיו? מתוך רש"י: "כיון שהזכירו ספר בשבתו, שנאמר וזכר צדיק לברכה". פירוש שני אומר רש"י: "ללמדך, שעיקר תולדותיהם של צדיקים - מעשים טובים".

לכאורה, מה יכול להיות תולדות האדם יותר מאשר בניו יוצאי ירכו? כאים חז"ל ואומרים, שכיון שהתורה הקדימה את מעשיו הטובים של נח שרם תאמר מי היו בניו והתורה מתבטאת על כן "תולדות נח", מכאן מוכח, שעיקר תולדותיהם של הצדיקים הם המעשים הטובים. לפי"ז כוונת התורה, שהיו שני סוגי תולדות שנולדו מנח: מעשים טובים ובניו, ומכיון שהתורה מקדימה המעשים הטובים לבנים, מוכח, שעיקר תולדותיהם של צדיקים - מעשים טובים.

כך כתב מהר"ל ב"גור אריה". וביאר שם הטעם, מפני שבבניו של אדם משותף האדם עם הקב"ה, כפי שחז"ל אומרים (מ"ג ל"ב). ג' שותפין יש באדם, הקב"ה אביו ואמו, והקב"ה הוא העיקר, כפי שמבואר בגמ' שם, שהקב"ה נותן באדם עשרה דברים ואילו אביו ואמו נותנים לו, כל אחד מהם, חמשה דברים. כמו כן, העשרה דברים שהקב"ה נותן בו שייכים לצורת האדם, כמו רוח ונשמה, בינה והשכל, ואילו העשרה של אביו ואמו הם יותר גופניים.

עוד הוסיף המהר"ל, שבניו אינם עצמיותו כמו מעשיו, שכלפי מעשיו הרי הוא * "כאילו מוליד עצמו". לפיכך, אין עוד דבר בעולם, היוצא מעצמיותו של הצדיק, שנולד ממנו, כמו מעשיו הטובים. חז"ל מביאים ראיה לדבריהם מהפסוק (משל"ג, ט) 'פרי צדיק עץ חיים' - מצוותיו ומעשיו הטובים של הצדיק מזכים אותו בעץ החיים היינו בחיי עוה"ב. המהר"ל מביא את הפסוק בישעיה (נ, ז) 'אמרו צדיק כי טוב, כי פרי מעלליהם יאכלו'. המעשים הטובים הם הפירות, הצומחים מהאילן, שהוא המעללים של הצדיק, דהיינו, המחשבות העמוקות של הצדיק. המעשים צומחים מתוך האדם, הם גוללים מעצמיותו של הצדיק. כשאנו עושים מעשים, אין המעשים נולדים מעצמותנו. אנו והמעשים - שני עולמות!

מזו הכח המוציא אותנו מעצמיותנו? התנא אומר באבות (ה, נ"ג): "הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם". הדברים כפשוטם. מידות אלה מוציאות את האדם מהעולם המציאותי ומעבירות אותו אל עולם דמיוני. הוא מרחף באויר! הקנאה דוחפת אותו לפעולות, שאינן מתאימות לאמיתות מציאותו, להנהגת חיים שאינה תואמת את עצמיותו. התאוה, גם היא, עוקרת אותו משלוותו, ושותלת אותו בעולם דמיוני. הכבוד, גם הוא, דוחף אותו להנהגה מיוחדת, אשר כ"כ אינה תואמת את מציאותו האמיתית. אילולי הכבוד היתה צורת חייו שונה לחלוטין, מאשר אותה צורה שהוא חי בה, כפי שמתאר הרמ"ח לוצאטו ז"ל ("מס"י פ"ב), שרק כדי לא לראות עצמו שפל מחביריו, עמל הוא לאין קץ. כך עלול הוא לעבור כל שנות חייו, כשבלי הרף עוסק הוא, בעקירת עצמו משרשיו האמיתיים, וכבר אין פלא, שהמעשים שאנו עושים, אינם נולדים מעצמיותנו.

ר' ירוחם זת"ע, בכתבים שרשם בכתב ידו, כותב (פ"ג ע"ג קס"ג): "האדם הוא העצמו, היינו, הפנימיות. ובכל תנועה ותנועה נגד הפנימיות" - בכל תנועה ותנועה שאדם עושה, שאינה מתאימה עם עצמיותו, וכ"ש כל פעולה שהוא עושה נגד פנימיותו - "ובפרט כשנוגע לחיצוניותו" - בגוד, ריהוט וכו' -

"הוא ענין הסתלקות האדם מעצמו, ויצא לחוץ. ולזאת אין שיעור" - אין שיעור עד כמה עלול אדם לצאת מעצמו - "כי יכול הוא לילך חוץ לעצמו עד אין שיעור, עד שיאבד כל עצמו" - אדם עלול להגיע למצב, שלא יסור לא פירור מעצמותו. כל הדבורים, כל המעשים ואפילו המחשבות - הכל מוכתב עפ"י רצון לשאת חן בעיני אחרים, או לא להיות שונה מהדרוס הכללי, עד שנאבד מהאדם כל עצמו. אמנם הוא לומד, מקיים מצוות ומתפלל, אבל אין זו עצמיותו, זו דמות שנגזרה לפי גיורה מסוימת.

ומה קורה אז? "וישוטט בלי מקום ובלי מצב ואין לו בית אחיזה כלל" וכו' - * הוא מרגיש עד כמה אינו בנוי, והוא נותן, בלי הרף, לתגודות ולמצבי רוח, כפי שמידותיו ו"נגיעותיו" מטלטלות אותו - "וזהו ענין תשובה, לשוב לעצמו, לפנימיותו ולאבריו".

זהו חידוש גדול! אנו יודעים שתשובה פירושה, לשוב אל ה', ומחדש ר' ירוחם זת"ע, שהמפתח לתשובה הוא, שהאדם ישוב, קודם כל, אל עצמו, אל עצמיותו ופנימיותו, אל אבריו. שהאברים יפקדו בצורתם המקורית, או נפתחו בפניו הדלת לשוב אל ה'. מסיים ר' ירוחם זת"ע: "וזהו, אם אין אני לי - היינו להשיג בחינת עצמו" (מי ל"ז). אדם שאינו זוכה להשיג בחינת "עצמו", למרות כל הקנינים שקנה, בגשמיות או ברוחניות - עדיין הם מחוצה לו.

חז"ל מספרים (מס"ג, י) "כי הוה מיפטרי רבנן מבי ר' אמי וכו' אמרי ליה הכי: וכו' עפעפיך ישיירו נגדך, עיניך יאירו במאור תורה". הפשט הפשוט הוא, שברכותו, שכל האברים והחושים שלו יזכו להיות כלים לתורה. אך יש במלה אלה עוד רמז עבדוני, כמה אנו סובלים, ממה שאנו נמנעים מלעשות מעשים טובים, למרות שבורר לנו שהיינו צריכים לעשותם, רק בגלל חשש של תגובת החכמים. לפעמים יש לנו התעוררות להתמדה, להתפלל בכוונה, ללמד מוסר בהתפעלות, לעבוד על שמירת הלשון - והכל נבלם, מדוע? "מה יאמרו החכמים"?! כך עוברת השנים, בלי שנגיע למשהו.

באים חז"ל ומרמזים לנו: "עפעפיך ישיירו נגדך" - הסתכל ישר, בלי לפזול לצדדים, בלי להתחשב מה יאמרו הבריות. עשה את הדבר הטוב, שאתה מרגיש שאתה צריך לעשותו - אז תזכה גם להמשך "ועיניך יאירו במאור התורה" דהיינו, שתזכה להגיע לחלק המיוחד שלך בתורה, לאותה דעה שאין דומה לה בכל הששים רבוא. אז תרגיש שנולד עבודך אור מיוחד בתורה.

זהו החלק החיובי שבעצמיות האדם. עלינו לדעת, שגם בחלק השלילי של עצמיות האדם, בחלק הרע שבו, כל אחד יחיד בעולם, ועבודה מיוחדת מוטלת עליו. ר' צדוק הכהן זצ"ל, כותב ("נזקק סליק" לוח ט"ז): "כל אחד ידע, שבמה שיצרו תקופו ביותר, הוא כלי מוכן לאותם דברים ביותר, להיות נקיים וזכים אצלו". דוקא אותה נקודה שהוא מרגיש בה תשוקה עזה לרע, משמשת סימן, שבה דוקא הוא כלי מוכן ביותר להיות נקי תוך.

ר' צדוק זצ"ל נותן דוגמא לדבר. (לוח ט"ז): "מי שיש לו תשוקה גדולה לתאות הגוף, אל יתעצב בזה לחשוב, כמה פגום הוא, שיש לו תשוקה כל כך! כי אדרבה, הוא כלי מוכן לתוקף אהבת ותשוקת דרישת האמת! משחיך ר' צדוק זצ"ל (לוח ט"ז): "ובדברים שהרבה לפשוע בהם, ידע, שהוא כלי מוכן להיות דייקא באותו דבר נקי ובר לבב, ולכן איתא בויקרא רבה (פ"ג ט"ז) שבאבר שבו חטא - בו יעשה מצוות. ואין זה רק תיקון לעבירה הקודמת, מדה כנגד מדה, אבל הוא גם תיקון נפשו בפרט, כי כל אחד נברא לתיקון איזה דבר פרטי, אשר בו נתייחד נפשו בפרט ואין לה חבר, כמו שלא נמצא פרצופים שרים, ופרצוף פנים רומז על צלם אלקים דנפש".

הרמ"ח לוצאטו ז"ל אומר ("מס"י י"ג ט"ז): "שיתכרך ויתאמת אצל האדם מה תובתו בעולמו". החובה המיוחדת לכל אחד בעולם, איננה הקשרה הרוחנית שהועירו לו משמים, אלא העבודה הרוחנית הפרטית המיוחדת המוטלת עליו, לפי נפשו הייחודית, אשר אין דומה לה. אמנם על כולם מוטלת החובה של תרי"ג המצוות, לכל פרטיהן ודיקדוקיהן, אך לכל נפש צורת הביטוי המיוחדת לה. זהו דיוק לשונו "מה תובתו בעולמו".

אך יש בזה עוד נקודה: "תוכחה" כתב רש"י בפר' וירא (ט, ט) על המלים 'ואת כל נוכחת', 'ולשון תוכחה בכל מקום בירור דברים'. לכאורה, גם אחרי ביאורו של ה"בית הלוי" עדיין לא מוכן, מדוע מתבטאים חז"ל "לפי מה שהוא" ולא "לפי מעשיו"? ה"יפה תואר", בביאורו למדרש זה, כותב, שב"אור המלים "לפי מה שהוא", הוא "לפי מה שהוא בתכונתו ויכול להיות ולא לפי מעשיו".

יש בזה דבר נפלא. אדם עשה מעשים טובים. אדם הגיע למדרגה מסוימת בלימוד. הוא סבור, שודאי יקבל שכר שלם על מעשיו. באים חז"ל ומגלים, שהקב"ה יוכיחו לעתיד לבוא, ו"תוכחה" פרושה, בירור דברים. הקב"ה יברר בפניו את תכונותיו המיוחדות, לפי מה שהוא באמת, את כשרונותיו המיוחדים, לפי אמתת עצמו, את עצמיותו המיוחדת - ויתבע ממנו, שלפי מהותו האמתית, אם היה חי עפ"י עצמיותו - היה מגיע לגדלות אחרת לגמרי, ומדוע לא התמסר להכיר אמתת עצמו? הקב"ה "מונה מספר לכוכבים", "לכלם - מליוני מליאריים כוכבים - שמות יקרא" - אצל הקב"ע יש שם, לכל כוכב הנמצא בשמים, ושם מורה על צורתו הפנימית המיוחדת של אותו כוכב, פירושו של דבר, שיש לו תפקיד מיוחד בעולם.

אדם רוכש לעצמו בחייו כל כך הרבה דברים, גשמיים ורוחניים, אך הלל בא ואומר: "אם אין אני לי, אם ה"אני" אינו שייך לעצמי, אם אין לי קנין ב"אני", אם חיי אינם מקוריים אלא חיקוי, ולא נתגלה בפני מי "אני", א"כ "מי לי"?!

There is an old Yiddish saying which declares that a baby comes into this world with its hands clenched into little fists. Every baby comes into this world wanting it all. He is interested only in himself. He wakes up at night and cries out to be fed, with no regard for the comfort of his parents. That's a baby: self-consumed; wanting to grab it all in his little fists.

So what *berachah* do we give this little baby at the *bris*? *Zeh hakatan gadol yihyeh. Let this little one become big.* Let this baby, whose smallness is expressed in his selfishness, become a *gadol*. Let him become great, not only in *prah*, not only in *yiras Shamayim*. That may not always be possible for some of us. But everyone can aspire to becoming a *gadol* in the sense that he cares about others, that he can get beyond his own selfish narrow world.

So how do we become like that? So many of us are married and have children and are still selfish. We still care about and worry about ourselves and not about other people. The answer, as always, is to begin with the small things, to make small changes and take small steps until we effect a major turnaround. What we do influences what we are, so that if we consciously choose to act a certain way it will eventually become our nature. We form a new mindset.

In fact, it is important that we start only with small things. If we suddenly decide to become instantly selfless by having 25 people for Shabbos and staying up until 3 o'clock in the morning to wash the dishes, it might last for one week — certainly not longer. And then everything goes back to the way it was, and selflessness is forgotten. It has to happen in small steps so that it becomes natural and comfortable, so that it becomes what you are rather than what you do.

35 Try complimenting people. That's not such a difficult thing to do. It's a doable small step. How much does it cost to compliment somebody? Someone *davens* nicely for the

amud, tell him you enjoyed it. A woman who meets someone she knows can tell her she looks beautiful. She can compliment her *sheitel*. What does it cost you? What does it cost you to say a nice word?

What does it cost every once in a while to call up your child's teacher or *rebbe* and tell him how happy your child is? What does it cost to call up the principal and compliment him on his work? We're always there to complain when things go wrong. Why can't we be there to give compliments when they go well?

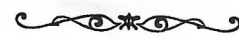
Start giving compliments. If you can't be generous with your money or your time or your energies, at least be generous with your words. We all know how to do that.

Sometimes when I come to my *shiur* room, there are not enough chairs for all the *bachurim*, and they have to go to other classrooms to bring more chairs. I always tell them what *Rav Shraga Feivel Mendlowitz* would say in a similar situation if a *bachur* came back with a single chair, "You bring one chair, you're a *shlepper*. You bring two chairs, you're a *baal chessed*."

36 So why don't people make the effort to become more selfless? It is because they're afraid. They're afraid that if they become selfless and giving, the worst thing will happen. They won't be happy. They'll be so busy giving to others and worrying about them that they won't be able to enjoy.

Ironically, however, the exact opposite is true. The more you give, the less self-absorbed you are, the less things bother you, and the happier you become. The self-centered

מוכא במדרש איכה (תקומה דלכ"י סי' ז) ו"ר אבהו פתח: והמה כאדם עברו בריהו — זה אדם הראשון. אמר הקב"ה: אדה"ר, הכנסתי אותו לגן עדן, וצויתיו ועבר על ציווי ודגתי אותו בגירושין ובשילוחין וקוננתי עליו איכה וכו'. וקוננתי עליו איכה, ויאמר לו איפה, איכה כתיב". היכן אתה — זו קינה אימה! איפה ה"אני" שבך? היכן עצמיותך? זה חורבן בית המקדש הפרטי של כל אחד, חורבנו של ה"אני". בנינו הוא — בנין ה"אני"! "אם אין אני לי — מי לי"?

person believes that the world owes him, that everything has to go his way, and therefore, he is constantly unhappy, constantly upset that things aren't going his way. But the selfless person is not concerned about himself, and he is at peace with the world. Nothing bothers him, and he is supremely happy. That's the irony.

The Mishnah says in *Avos*, "*Omdin tzefufin umish-tachavim livevachah*. [In the *Beis Hamikdash*,] people stood crowded together, but when they bowed down there was ample space for all." I once heard an interpretation of these words. When you stand up for your rights, you always feel crowded, but when you bow down, when you're willing to bend and to give, you find you have ample space.

ספר ירעם הים R. Michel Twerski 38

ובמדרש (ראה בראשית ובה פרשה יט, סימן יב): "אכלתי ואוכל עוד", והדברים תמוהים. ונראה להסביר כפי ערכינו, שידוע כמה קשה על האדם כשיוצא שגיאא מתחת ידו להודות על אשמחו בדבר ושהוא אחראי בטעות וכשלון. ובפרט אם נתגלה קלונו ברבים, יש דחיפה עצומה לכסות על עצמו באמתלאות שונות, וכולי האי ואולי יצליח להציל כבודו אם כרב או במעט. ואם היה נגמר הדבר בחסכת כבודו כלבד, היה מקום לסבול הזיוף והשחצנות, כי מה איכפת לנו אם האדם מסתתר בחביון עוזה. אבל כאשר האדם מתחבא ברמיונות שרא ומרמה את עצמו בהגנות ותירוצים מסולפים ומגוזמים, הרי הוא מאבד בידיים כל תקוה ואפשרות לתיקון טעותו ושגיאתו, ומה יעשה הבן שלא יחטא עוד ועוד.

שכעת אני עוסק בהטלת אשמה על אחרים, עלול אני ליפול בפח עוד ועוד, "ואוכל", אכלתי ואוכל עוד. ואין זה תגובה של התלוצצות או חוצפה, אלא הגדרה במצב רוחו והכרה חודרת ואמיתי בהסכנה שמרחפת על ראשו כל עוד שלא הודה במלא אחריותו על חטאו.

יש בזה לימוד לדורות לכל צאצאי אדם הראשון הנתונים לילך בדרך זו, שיש לנו לשמור מלבדות את עצמינו באמתלאות והגנות שאין בהם ממש. ורק כאשר נודה ונחזיק באמת לאמיתו נקוה לתקן אוולתינו. יהי רצון שלא נכשל לפניו יתברך, ושנוכה לשוב אליו יתברך שמו בחשובה שלימה מעומקא דלבא, אמן כן יהי רצון.